

**Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның
баяндамалар жинағы
"ХАЛЫҚ ӨМІРІНІҢ ЖОҒАРЫ САПАСЫН ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ
ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК
АУДИТ"**

**Сборник докладов Международной научно-практической
конференции
«ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АУДИТ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ВЫСОКОГО
КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ И НАЦИОНАЛЬНОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ»**

**Collection of reports of the International Scientific and Practical
Conference
"STATE AUDIT IN ENSURING HIGH QUALITY OF LIFE OF THE
POPULATION AND NATIONAL SECURITY"**

8 апреля 2022 года

УДК 336.1
ББК 65.052а73
С 23

Г Сборник докладов международной научно- практической конференции «Государственный аудит в обеспечении высокого качества жизни населения и национальной безопасности» = Collection of reports of the International Scientific and Practical Conference "State audit in ensuring high quality of life of the population and national security"= Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның баяндамалар жинағы "Халық өмірінің жоғары сапасын және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі мемлекеттік аудит". – Нұр-Сұлтан: - 277 б.

ISBN 978-601-337-664-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және профессор-оқытушылар құрамының халық өмірінің жоғары сапасын және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жағдайындағы мемлекеттік аудиттің өзекті мәселелері бойынша баяндамалары кірді

The collection includes reports of students, undergraduates, doctoral students and teaching staff on topical issues of state audit in conditions of ensuring a high quality of life of the population and national security

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и профессорско-преподавательского состава по актуальным вопросам государственного аудита в условиях обеспечения высокого качества жизни населения и национальной безопасности

ISBN 978-601-337-664-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2022

3. Государственный аудит. Учебник/под ред. Джамбурчина К. Астана: ЕНУ им. Л.Н.Гумилева. 2016.- 375с.
4. Теория государственного аудита. – Астана: Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета. 2018. – 328с.
5. Государственный финансовый контроль: Учебник. – Астана: ЕНУ им.Л.Н.Гумилева. 2019. – 391с
6. Официальный сайт КВГА, «Итоги деятельности КВГА за ... год» <https://www.gov.kz/memleket/entities/kvga/press/article/details/39286?directionId=90&lang=ru>
7. Официальный сайт Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам РК <https://stat.gov.kz/>

МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕМЕНШІК ӘРІПТЕСТІК САЛАСЫНДАҒЫ БЮДЖЕТ ШЫҒЫСТАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІК АУДИТІ

Жанәлиева Аружан Нұрланқызы

«Мемлекеттік аудит» БББ 1 курс магистранты, Л.Н.Гумилев атындағы

Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қаласы,

Қазақстан Республикасы

E-mail: aruzhantq@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Тажикенова С. К., э.ғ.к., доцент

Аннотация. Мақаланың негізгі мақсаты мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласындағы бюджет шығыстарының тиімділігінің аудитінің мәнін ашу және маңыздылығын анықтау. Автор зерделеу негізінде мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласындағы бюджет шығыстарының тиімділігінің аудитінің өзектілігін айқындап, осы саладағы бюджет шығыстарының тиімділік аудиті жүзеге асып жатқан іс-қимылдар нәтижесін бағалау үшін мемлекетке қажетті құралдардың бірі екендігін көрсетеді..

Кілтті сөздер: тиімділік аудиті, бюджет шығыстары, мемлекеттік-жекеменшік әріптестік, мемлекеттік бюджет

Зерттеу әдістері: зерделеу, талдау, салыстыру

Зерттеу мақсаты: мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласындағы бюджет шығыстарының тиімділігінің аудитінің маңыздылығын анықтау

Кіріспе. Қазіргі уақытта инновацияларды құру мен іс жүзінде қолдану мүмкіндігі жоғары сапалы экономикалық өсуді қамтамасыз етудің қажетті шартына айнауда. Осыған байланысты Ұлттық инновациялық жүйенің дамуы ерекше рөл атқарады және оның негізгі элементтерінің - мемлекеттің, ғылымның және бизнестің өзара байланысы барған сайын маңызды бола түсуде. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, әр түрлі елдерде инновациялық саясатта мемлекеттік-жекешелік әріптестіктің (МЖӘ) маңыздылығының әр түрлі болуына қарамастан, оның инновациялық белсенділіктің дамуына әсерінің күшею тенденциясы айқын байқалады. МЖӘ инновациялық саясатты іске асырудың тиімді құралы ретіндегі айрықша маңыздылығы, біріншіден, мүдделерді ескере отырып және бизнестің белсенді қатысуымен инновациялық инфрақұрылымды дамытумен, екіншіден, мемлекетті мүлктік және бюджеттік шығыстар пайдалану тиімділігін арттыру арқылы, үшіншіден, жеке секторды жоғары сапалы экономикалық өсу әлеуеті жоғары салаларда кәсіпкерлік

белсенділікті дамытуға ынталандыру арқылы анықталады. Соңғы жылдары, мемлекеттік-жекеменшік әріптестік бизнес пен мемлекеттің өзара іс-қимылының табысты құралы ретінде танылған. Сол себепті МЖӘ саласындағы бюджет шығыстарын пайдалану аудитін қадағалау шаралары өзектілікке иеленуде. МЖӘ саласындағы бюджет шығыстарының тиімділік аудиті жүзеге асып жатқан іс-қимылдар нәтижесін бағалау үшін мемлекетке қажетті құралдардың бірі болып табылады, бұл өз кезегінде мемлекеттік бюджет шығыстарының пайдаланылу тиімділігінің аудитін жүргізу ісін біршама жеңілдетіледі, сонымен қатар МЖӘ саласындағы бюджет шығыстарының дұрыс жүзеге асырылу нәтижелігі мен тиімділігін арттыру жолдарын ұсынуға мүмкіндік береді.

Талқылаулар. Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 31 қазанда қабылданған Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік туралы Заңының 1-бабына сәйкес, «мемлекеттік-жекеменшік әріптестік – мемлекеттік әріптес пен жекеменшік арасындағы осы Заңда айқындалған белгілерге сәйкес келетін ынтымақтастық нысаны» [1].

Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік – белгілі бір тәуекелдерді айқындай отырып, көзделген пайда мен шығындарды, құқықтар мен міндеттемелерді теңестіру шартымен жасалған дәстүрлі қоғамдық жауапкершілікке негізделген мемлекет пен кәсіпкерлер арасындағы ынтымақтастықтың формасы болып табылады.. Жалпы мемлекеттік-жекеменшік әріптестік мемлекеттік органдар мен түрлі саладағы жеке меншік иелерінің өзара тиімді ынтымақтастығы болып саналады. Әріптестіктің мақсаты –қоғамдық игілік пен қызметтердің сапасы мен қолжеткізілу деңгейін арттыру үшін ресурстарды біріктіру арқылы мемлекет пен жеке меншік сектор арасында ұзақ мерзімдегі ынтымақтастықты қалыптастыру және нығайту.

Еліміз 1991 жылы тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстан Республикасы табиғи және энергетикалық ресурстардың, өнеркәсіптік және көліктік әлеуеттің үлкен қорларына ие болды. Сол уақытта аталған салалардағы мемлекеттік активтерді тиімді басқару элементі ретінде мемлекеттік-жекеменшік әріптестік қарастырылады. Осы қатынастарды реттейтін негізгі нормативтік құқықтық актілерге 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі, 1995 жылғы 23 желтоқсандағы «Жекеменшіктендіру туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, «Бірлескен жекеменшіктендіру туралы» Қазақстан Республикасының Заңы жатады. Акционерлік қоғамдар». » 2003 жылғы 13 мамырдағы «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 21 шілдедегі Заңы жатқызылды.

Қазақстандағы мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті реттейтін алғашқы нормативтік-құқықтық база инвесторларға жалғыз құрал – концессияны ұсынды. Концессия бастапқыда заңды немесе жеке тұлғаға, яғни концессионерге мүлікті, жерді және табиғи ресурстарды жалға беруді көздеді. Басқаша айтқанда, концессия жалдау (мүліктік жалдау) шартының призмасы арқылы айқындалды. 2006 жылы "Концессиялар туралы" Қазақстан Республикасының Заңы қабылданғаннан кейін концессиялық тетікті пайдалана отырып, инвестициялық жобаларды іске асыру үшін құқықтық база пайда

болды. Айта кетейік, Қазақстан Республикасының 2006 жылы 7 шілдедегі Концессиялар туралы заңының 1-бабына сәйкес, «концессия – концессия объектілерін құруға (реконструкциялауға) және пайдалануға бағытталған, концессионердің қаражаты есебінен немесе концеденттің қоса қаржыландыруы шарттарымен жүзеге асырылатын қызмет» [2]. Бұдан басқа, концессиялар саласындағы заңнама озық халықаралық тәжірибені ескере отырып жетілдірілуде. 2008 және 2010 жылдары концессия объектілерін ұсыну, мемлекеттік қолдау шараларын кеңейту және концессиялық жобалардың тартымдылығын арттыру, мемлекеттік қолдаудың жекелеген шараларын ұсыну кезінде инфрақұрылымдық облигациялар шығару жөніндегі міндетті жоюға қатысты концессиялар туралы заңнамаға бірқатар өзгерістер енгізілді.

Бүгінде мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласын зерделеу тәсілдері, оның даму деңгейі мен бағыты әр елде әр түрлі, ал әлемнің көптеген елдерінде МЖӘ тетіктерін қалыптастыру және іске асыру процесі әлі де жалғасуда. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік тетігін пайдалану арқылы мемлекет пен жеке сектор арасындағы өзара тиімді ынтымақтастықтың тиімділігін арттыру, көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыру және экономиканы әртараптандыруға қажетті инфрақұрылымды жетілдіру мүмкін болады.

Қазіргі уақытта «Мемлекеттік-жекешелік әріптестік туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы № 379-V Заңы мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің құқықтық жағдайларын, оның жүзеге асырылу тәсілдерін айқындайды және мемлекеттік-жеке меншік әріптестік жобасын дайындау мен іске асыру, мемлекеттік-жеке меншік әріптестік шартын жасасу, орындау және тоқтату процесінде туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.

Қазіргі кезде МЖӘ барлық экономикалық, әлеуметтік салаларды қамтиды, олардың негізі бағыттары мен күтілетін инфрақұрылымдық іс-қимылдарға назр аударсақ (1-кесте).

Кесте 1

Мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті қолдану аясы

	Салалар	Инфрақұрылымдық негізгі объектілер
Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік	Автомобиль көлігі	Бөлінген жолақтарды, жол бойындағы жолақтарды, көпір өткелдерін, тоннельдерді қоса алғанда, автомобиль жолдары
	Сумен жабдықтау және су бөлу	Су шаруашылығының құрылыстары (су жинау құрылысы, сорғы станциялары, су құбырын тазарту құрылыстары)
	Тұрғын үй құрылысы	Әлеуметтік мақсаттағы тұрғын үй-жайлар (кешендер)

	Коммуналдық шаруашылық	Тұрғын үй қорына қызмет көрсету және оның жай-күйін тиімді басқару объектілері (күрделі жөндеу, үй-жайлар мен аумақтарға қызмет көрсету, үйлердегі ақауларды жою; үй-жайларды, жанындағы аумақты, кіреберістерді жинау; үйлердің коммуналдық жай-күйін жедел қолдау қызметін қамтамасыз ету (су аққан кезде, құбыр бұзылған кезде); жеке меншік әріптестердің коммуналдық қызметтерді төлеуге ыңғайлы терминалдармен қамтамасыз етуі)
	Қатты тұрмыстық қалдықтарды (бұдан әр – ҚТҚ) қайта өңдеу	ҚТҚ сорттау орталығы; ҚТҚ қайта өңдеу зауыттары; қоқыс шығару ұйымдары; ҚТҚ полигоны; ауыл шаруашылығы қалдықтарын полигондарға жеткізу, қабылдау және жерге көму
	Газбен жабдықтау	Газ құбырлары, газ жабдығы, газбен жабдықтау желілері
	Білім беру	Мектепке дейінгі, орта және кәсіби техникалық білім беру объектілері және жоғары оқу орындары; жатақханалар мен басқа инфрақұрылым, қосымша қызметтер (тамақтандыру, көлік, үй-жайлар мен жанындағы аумақты жинау)
	Жылумен жабдықтау	Жылумен жабдықтауға етуге арналған қазандықтар, жылу желілері, жылыту жүйелері
	Денсаулық сақтау	Денсаулық сақтау объектілері және қызметтер көрсету
	Пенитенциарлық жүйе	Қамаудағыларды ұстау мекемелері (түрмелер, тергеу изоляторлары)
[4]		

Кез келген мемлекеттік активтер, мемлекеттік бюджетке қатысты іс-қимылдар орын алатын жерде мемлекет тарапынан бақылау, бағалау, тексеру шаралары жүзеге асырылады. Сол себепті қазіргі таңда мемлекеттік-әріптестік тетігін пайдалану кезінде оның тиімділігіне қатысты сұрақтар кездесуде. Аталған саладағы тиімділік аудитінің маңыздылығы өсіп келуде. 2019 жылғы республикалық бюджеттің атқарылуы туралы Үкіметтің есебі жөніндегі ҚР Парламенті Мәжілісінің жалпы отырысындағы Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің Төрайымы Н.Н. Годунованың мемлекеттік-жекеменшік әріптестік туралы есебінен назар аударсақ, МЖӘ жобалары санының өсуі тартылатын инвестициялардың көлемдерімен сай келмейтін мемлекеттік міндеттемелердің өсуіне әкеледі деп атап өтті. Осы есепке сәйкес жеке инвестицияның 1 теңгесін тартуға бюджет қаражатының 2 теңгесі жұмсалған. Бұл жағдай жеке инвестор тарапынан қарсы міндеттемелердің болмауы аясында орын алған, осы сынды себептерден жеке әріптестердің іске асырылатын жобалардың нәтижелілігін арттыруға ынталандырмауы мүмкін деп айтқан болатын. Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитеті Төрағасының 2016 жылғы 31 наурыздағы «Сыртқы мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарттарын бекіту туралы» № 5-НҚ қаулысының «100. Тиімділік аудитін жүргізу бойынша сыртқы мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандартында» көрсетілген 14 бағыт негізінде әр түрлі салалар бойынша тиімділік аудиті жүргізіледі. Тиімділік аудиті мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау объектілерінің ұлттық ресурстарды басқару бойынша тиімді қызметті қамтамасыз етуі мәніне жүргізіледі[3].

Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласындағы бюджет шығыстарының тиімділік аудитінің мақсаты – мемлекеттік-жеке меншік әріптестік жобаларының іске асырылуы кезінде мемлекеттік бюджеттің дұрыс жұмсалуды бағалау болып табылады. МЖӘ саласының бюджет шығыстары тиімділігі аудитінің маңызды бөліктері тек тексеру нәтижелері бойынша қорытындылар ғана емес, сонымен қатар мемлекеттік қаражатты пайдалану тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар болып табылады.

Нұр-Сұлтан қаласы бойынша тексеру комиссиясы жүргізген мемлекеттік-жекешелік әріптестік саласындағы бюджет шығыстарының тиімділік аудитіне назар аударсақ. Жүргізілген аудит қорытындылары бойынша 2017 - 2019 жылдар аралығында жоспарланған МЖӘ-нің 47 жобасынан барлығы 14 жоба немесе 29,8%-ы іске асырылған, соның ішінде экономика салалары бойынша: білім – 7 жоба, денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер – 3 жоба, көлік және инфрақұрылым – 2 жоба, ақпарат және байланыс – 1 жоба, мәдениет және спорт – 1 жоба [5]. Іске асырылған 14 жобаның жалпы құны 49 256 173,7 мың теңгені құрады, соның ішінде тартылған инвестициялар көлемі 29 799 965,0 мың теңгені немесе 60,5%-ды құраған. Сондай-ақ, 2017 жылмен салыстырғанда МЖӘ-нің іске асырылып жатқан жобаларының төмендеу үрдісі анықталды. Егер 2017 жылы жалпы сомасы 32 176 999,0 мың теңгеге 7 жоба (мемлекеттік бастамасы бар 6 жоба және 1 жеке қаржылық бастама) іске асырылса, 2019 жылы жалпы сомасы 9 908 647,0 мың теңгеге барлығы 4 жоба (мемлекеттік

бастамасы бар 1 жоба және 3 жеке қаржылық бастама) іске асырылды. Осыған ұқсас, 2018 жылы жалпы сомасы 7 170 527,7 мың теңгеге 3 жоба (барлығы 3 жеке қаржылық бастамасы бар) іске асырылды.

МЖӨ жобаларына аудит жүргізу шеңберінде МЖӨ жобалары бойынша кейіннен шешімдер қабылдау кезінде назар аударылуын талап ететін МЖӨ-нің әртүрлі кезеңдерінде туындайтын МЖӨ-нің құқықтық шарттарының, оны жүзеге асыру тәсілдерінің, дайындау және іске асыру, шарттарды орындау, есептілік процестерінің және басқа да мәселелердің жекелеген сәйкессіздіктері мен бұзушылықтары белгіленген.

Көріп отырғанымыздай, жыл сайынғы көрсеткіштер бойынша мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласына жұмсалатын бюджет қаражаты тиімсіз болып барады. Мысал ретінде, бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің Төрағасы Наталья Годунованың өзі, мемлекет пен инвестордың міндеттемесі бірдей еместігін айтқан болатын. Және ол: «Бұл жол жеке серіктестерді жұмыс нәтижелілігін арттыруға ынталандырмайды. Біздің есептеуімізше, 2023 жылы республикалық бюджетке орташа есеппен құны 58 млрд теңгені құрайтын салмақ түседі. Бүкіл өңірлер бойынша, 2020-2021 жылдары жергілікті бюджеттерге 70 млрд теңгелік салмақ салынады. Сол себепті МЖӨ жобаларын жүзеге асырудың әлеуметтік-экономикалық есебі әдістемесін қарастыра отырып, мемлекеттік бюджетке түсетін жүктемені азайту керек», – деді.

Қорытынды. МЖӨ саласындағы бюджет шығыстарының тиімділік аудиті жүзеге асып жатқан іс-қимылдар нәтижесін бағалау үшін мемлекетке қажетті құралдардың бірі болып табылады. Сонымен қатар, мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің инновациялық саясатты іске асырудың тиімді құралы ретіндегі айрықша маңыздылығы, біріншіден, мүдделерді ескере отырып және бизнестің белсенді қатысуымен инновациялық инфрақұрылымды дамытумен, екіншіден, мемлекетті мүлктік және бюджеттік шығыстар пайдалану тиімділігін арттыру арқылы, үшіншіден, жеке секторды жоғары сапалы экономикалық өсу әлеуеті жоғары салаларда кәсіпкерлік белсенділікті дамытуға ынталандыру арқылы анықталады. Мемлекеттік қаражатқа қатысты шығыстардың тиімділік аудиті конструктивті болуы керек, ал аудит барысында тексеру нәтижелері бойынша қорытындылар ғана емес, сонымен қатар мемлекеттік қаражатты пайдалану тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар да ерекше мәнге ие болуы керек.

Қолданылған әдебиеттер:

[1] Қазақстан Республикасының Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік туралы Заңы. Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 31 қазандағы № 379-V ҚРЗ - <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000379>

[2] Қазақстан Республикасының Концессиялар туралы заңы. Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 7 шілдедегі N 167 Заңы - <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z060000167>

[3] 100. Тиімділік аудитін жүргізу бойынша сыртқы мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарты - <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600013647#z3>

[4] Мемлекеттік-жеке серіктестік: қаржыландырудың негізгі принциптері: оқулық / Э. Р. Йескомб. – ағылшын тілінен аударма., - Мәскеу: Альпина Паблишер, 2015

[5] Нұр-Сұлтан қаласы бойынша Тексеру комиссиясының қорытындысы/ 2020 жыл 10 қыркүйек. - <https://rkastana.gov.kz/>

АУДИТ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Кабдешев Д.К., Сембиева Л.М.

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Нур-Султан,
Республика Казахстан

E-mail: sembiyeva@mail.ru, damnur12@mail.ru

Аннотация. Аудит эффективности в настоящее время является сложной задачей, решение которой требует значительных временных затрат, финансовых ресурсов и высококвалифицированных специалистов.

Одним из нововведений законодательства Республики Казахстан являются нормы Закона, устанавливающие институт аудита объектов специального назначения квазигосударственного сектора. В ходе ежегодного аудита субъектов государственного сектора частные аудиторские компании проведут целевой аудит по следующим направлениям: эффективное использование бюджетных средств, государственных активов.

В целом государственный аудит для Казахстана рассматривается как целостная и независимая оценка эффективности объектов аудита, охватывающая не только финансовые вопросы, но и все сферы их деятельности с представлением эффективных рекомендаций на основе выявленных недостатков и предложений по управлению рисками.

В статье рассматривается организация аудита эффективности в сфере образования, анализируются расходы государственного бюджета в сфере образования, а также аудит эффективности Государственной программы Развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы.

Ключевые слова: аудит эффективности; государственный бюджет; система организации аудита; образование.

В Послании Первым Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым от 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» было озвучено, что необходимо кардинально повысить эффективность бюджетных расходов [1].